HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

ואי ס"ד דלא ידעי. מין מציינין כלום מלא לערוך דגופה: **המספר לאחר המיתה.** בגנותו של מת לאחר מיתתו: **קניא מטלנא.** קנה גדול וכבד נפל מן הגג: **טלנא.** גג: **תרנקא דמוחיה.** כיס שמוח מונח בו: **והמטיר עקלקלותיה.** לשיל מיניה כתיב המיבה ה' לעוזיה וסמיך ליה והמטיר עקלקלותיה והמכריעים את מוכותם על מוכותם לכך מוכה: **יוליכם ה' את פועלי האון.** לגריהנם: **כל"ד מקומות.** השמת משמע מניעו שנדו מכמיס בני מדם בכ"ד מקומות לכבוד הרב לפי שלא נשמו כבוד לרבם: **הוא היה אומר.** עקביא בן מהללאל בסמכת עדיות: **אין מסקין.** לם קיימ לה בעלה ונסמרה: **לא את הגיורים.** דבני ישרמל אמור בפרשה (במדבר ה) פרט לשמת גר ועבד משוחרר: **בכרכמים.** כך שמה לו על שם מקומה: **דוגמת השקוה.** על שהיו (א) דומים להם לם השקוה שהיו שמעיה ואבטליון מבני גיו של סנהריב כלממרינן בגיטין בפרק המקבץ (דף נ:): **ר' יהודה.** פליג מלמעיל דקתני שנדו מת עקביא: **שאין עורה נגעלת.** בפרק ר' לפסחים (דף סד:) שהיו שערי העזרה נגעלות בשמותין פסחים של כל כת וכת שהפסח נשחט בג' כתות: **על כל אחד ואחד ישראל.** כלומר בשהיתה נגעלת עליהם והיינו כשנתמלמה פה לפה לא היה נכוש מלא חמוש בחכמה וירלת חטא בעקביא: **אלעזר בן חנוך שפקפק.** זילזל והיינו נמי לכבוד הרב שנעבר ע"פ הגוזרים על הילים: **אלמנה חויי לפה.** שימת שמך בגדולה ובחסיבות: **לריך לפה להסנדות.** לפי שהטריח לפני המקוה על עסק גשמים לא כך שלמני כמה פעמים וכבוד המקום כבוד הרב הוא: **מפחטא.** לשון חוטא. נקל נלבו לחטוא לאביו ולהטרימו על תלומו: **מקולסים.** לגויים כשהן שלמין ומולין כרעיהן וקרסוליהן וקרביהם שביבותן בשפוד. ועל שם כך קורהו מקולס שהוא לשון מזויין כלממרגם וכובע נמוסת על לשמו (שמואל ב יז) וקולסף דנחשת: **גלילי פסחים.** זכר לשפת שולהו שלא שנאמר בו על כרעיו ועל קרבו (שמות יב) כלומר עם כרעיו ועם קרבו: **גוזרני עליך נדוי.** והיינו נמי לכבוד הרב שהסרו תכמיס את הדבר לפי שהוא קרוב להמיל את ישרמל קדשים בחוץ שהרואה סבור שהקדישו לשם פסח: **חמרו חוליות.** תגור על של מרם שהוא עשוי כלי ומעולל ותמלת בריימו מן הטיט ומלרפו בכבשן כשהן קדרות ושם נעמת הגריהו הכתוב נמיכה ושם נתנו בעין זה שחמרו סביב סביב כחוליות עגולות ומזר ומיבדו בטיט של חול בין חוליא לחוליא רבי אליעזר מטהר עולמית אחיו עוד כלי חרס שלא נשרף בכבשן ומכמיס מטמין: **בעגולי.** כשחם זה שכורך עלמו בעגולה: **לא טהרום.** שנעשו בתור זה לו שנגעו בחוליו ויהיו ר' אליעזר מטהרן ושם שרפוהו: **וכרכוהו.** לפי שהרשה מאד לחלוק בדבר זה כלממרינן בנבח מציעא בפרק השוכר (דף נט:): **נדוי נמפני לא חנן.** הם דברכוהו בברייתא הוא לתני לה: **מדמה מילתא למילתא.** כל מקום שרמה במתניתין שנחלק היחיד על הרבים מחלוקת גדולה או למד מן המכמיס שמדבר קשה כנגד גדול היינו לומר לאו היה כאן נדוי: **העומדים**

ואי ס"ד דלא ידעי כי אמר להו מאי הוי אלא מאי דידעי למה לי' למימר להו לאחזוקי ליה טיבותא למשה אמר רבי יצחק כל המספר אחרי המת כאלו מספר אחרי האבן איבא דאמרי דלא ידעי ואיבא דאמרי דידעי ולא איכפת להו איני והא אמר רב פפא חד אישתעי מילתא בתריה דמר שמואל ונפל קניא מטללא ובזעא לארנקא דמוחיה שאני צורבא מרבנן דקודשא בריך הוא תבע ביקריה אמר רבי יהושע בן לוי כל המספר אחר מטתן[ו] של תלמידי חכמים נופל בגיהנם שנא[ז] והמטים עקלקלותם יוליכם ה' את פועלי האון שלום על ישראל אפילו בשעה ששלום על ישראל יוליכם ה' את פועלי האון תנא דבי ר' ישמעאל אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום שמא עשה תשובה שמא סלקא דעתך אלא ודאי עשה תשובה והני מילי בדברים שבגופו אבל בממונא עד דמהדר למריה: ואמר ר' יהושע בן לוי א"בב"ד מקומות בית דין מנדי' על כבוד הרב וכולן שנינו במשנתנו אמר ליה ר' אלעזר היכא אמר ליה לכי תשכח נפך דק ואשכח תלת המזלזל בנטילת ידים והמספר אחר מטתן של תלמידי חכמי' והמגים דעתו כלפי מעלה [ב]המספר אחר מטתן של תלמידי חכמים מאי היא [ג]דתנן הוא היה אומר אין משקין לא את הגיורת ולא את המשוחררת וחכמים אומרים [ד]משקין ואמרו לו מעשה בכרכמית שפחה משוחררת בירושלים והשקוה שמעיה ואבטליון ואמר להם דוגמא השקוה ונדהוהו ומת בנדויו וסקלו בית דין את ארונו [ה]והמזלזל בנטילת ידים מאי היא [ו]דתנן א"ר יהודה חס ושלום שעקביא בן מהללאל נתנדה שאין עזרה ננעלת על כל אדם בישראל בחכמה ובטהרה וביראת חטא בעקביא בן מהללאל אלא את מי נדו את אלעזר בן חנוך שפקפק בנטילת ידים ובשמת שלחו בית דין והניחו אבן גדולה על ארונו [ז]ללמדך [ח]שכל המתנדה ומת בנדויו ב"ד סוקלין את ארונו המגים דעתו כלפי מעלה מאי היא [ט]דתנן שלח לו שמעון בן שטח לחוני המעגל צריך אתה להתנדות ואלמלא חוני אתה גוזרני עליך נדוי אבל מה אעשה שאתה [י]מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך כבן שמתחטא לפני אביו ועושה לו רצונו ועליך הכתוב אומר [יא]ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך ותו ליכא והא איכא דתני רב יוסף [יב]תודום איש רומי [יג]הנהיג את בני רומי להאכילן גדיים מקולסין בלילי פסחים שלח ליה שמעון בן שטח אלמלא תודום אתה גוזרני עליך נדוי אשאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוץ [יד]במשנתנו קאמרינן והא ברייתא היא ובמתני' ליכא והא איכא הא [טו]דתנן חתכו חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא ר' אליעזר מטהר [טז]וחכמים מטמאים וזהו תנורו של עכנאי מאי עכנאי אמר רב יהודה אמר שמואל מלמד שהקיפוהו הלכות כעכנאי זה ומאותו ותניא [יז]אותו היום הביאו כל טהרות שטיהר ר"א ושרפום לפניו ולבסוף ברכוהו אפילו הכי נדוי במתני' לא תנן אלא בכ"ד מקומות היכא משכחת לה ר' יהושע בן לוי מדמה מילתא למילתא ור' אלעזר לא מדמה מילתא למילתא: נושאי המטה וחלופיהן: [יח]ת"ר [יט]אין מוציאין את המת שמוך לק"ש ואם התחילו אין מפסיקין איני והא רב יוסף אפקוהו שמוך לק"ש [כ]אדם חשוב שאני: שלפני המטה ושלאחר המטה: ת"ר [כא]העוסקים בהספד בזמן שהמת מוטל לפניהם נשמטין אחד אחד וקורין אין המת מוטל לפניהם הן יושבין וקורין והוא יושב ודומם הם עומדים ומתפללין והוא עומד ומצדיק עליו את הדין ואומר רבון העולמים הרבה חמאתי לפניך ולא נפרעת ממני אחד מני אלף יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתגדור פרצותינו ופרצות כל עמך בית ישראל ברחמים אמר אביי לא מבעי ליה לאינש למימר הכי [כב]דארשב"ל וכן תנא משמיה דרבי יוסי לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן [כג]ואמר רב יוסף מאי קראה שנאמר [3]כמעט כסדום היינו מאי אהדר להו נביא שמעו דבר ה' קציני סדום: קברו את המת וחזרו וכו': אם יכולים להתחיל ולגמור את כולה אין אבל פרק אחד או פסוק אחד לא ורמינהו קברו את המת וחזרו אם יכולין להתחיל ולגמור אפילו פרק אחד או פסוק אחד הכי נמי קאמר [כב]אם יכולין להתחיל ולגמור אפי' פרק אחד או אפילו פסוק אחד עד שלא יגיעו לשורה יתחילו ואם לאו לא יתחילו:

אפי' בשעה ששלום על ישראל. והיינו למחר מיתתו מלא תמו למנויי בהדי המספרים בגנותם מהכא משמע לתייבי למחר מיתה: **דוגמא** השקוה. פרש"י לפי שהיתה גיורת כמותם שהיו גריס וכן משמע בירושלמי דמועד קטן (פ"ג) מכו דוגמת לכוות'. בעיון פירש [כ]דוגמת השקוה מי נצע מבל לא היו מריס ממש ולא מחקו התורה עליה מלא לילמה מותה: מלנגין

חין מוליחין חת המת. לקבורה: **סמוך לקריאת שמע.** לפי שמתבטלין מן הקריאה: **חין המת מוטל לפניהם.** שהמת בזית לחר והם מספידין מותו כלן. ויש מפרשין שנתון לגד לחר: **והוא יושב ודומם.** המבל: **למימר הכי.** לח נפרעת ממני דמשמע הפרע: **הרומה**

ואינו תנור כלל, וחכמים מטמאין קבסרי השתא מיהת תנור הוא וכלי הוא דהא לא איפרדו חוליותיו ומשמש בדיכו. **והני תנורו של עכנאי.** שהקיפוהו הלכות כעכנא זו וברכוהו על אשר חלק על דברי רבים שנמצא כאלו זלזלם. ואסיקנא ר' יהושע לא בעי לשון נדוי מפורש במשנתנו, אלא מדמי מילתא למילתא, ומשכח עשרים וארבעה. ר' אלעזר לא מדמי אלא בעי נדוי מפורש במשנתנו ולא אשכח אלא חלתא. אמר אביי לא מבעי ליה לאינש למימר הכי. ולא יאמר לא נפרעת ממני אחת מני אלף, דקימא לן אל יפתח אדם את פיו לשטן מילתא הוא.

מסורת הש"ס

ו) [פי' מחרי מטתן לשון המיית הוא כלומר נעשה מדרך הישרה וכדקתני לקמן דבי רבי ישמעאל] ופ"ק דשקלים פ"ג ה"ב, ג) שם ב) עניות פ"ח מ"ז, ג) שם פסחים פד: ד) [ב"ב נח.], ה) שם מ"ק עו., ו) [ע' פירש"י דהכא] ומנחות ס"ה ע"ב, ז) ב"ק פ"ב ה"ו, ח) [ע' פירש"י ומכיכורות ג: כתב ר"ת ס"ל דהכא] ומנחות לשון ירידה ותמיהה ומקי' תענית בן המנחות לפי מניו ע"ב ודע דהכא"ע ס"ל ס"ג דתענית כתב מנחות] ומנחות מתנגעגע וכתב התוי"ט לשון לרמים היא כמ"ש בערוך כי הילים רכים ע"י לרוס מהמיין], ט) פסחים נ. ע"ש ביפה כב. ע"ש ופוסקת שם פ"ג ה"ח, י) [עיתוין נ. ומנחות נ:: כתוכות קט:], יא) עדיות פ"ו מ"ז כלים פ"ב מ"י ב"מ נט:], יב) [ב"ב נ: ע"ש ד"ה ואי], יג) [בפ"ב ה"ב], יד) [ב"ב נ: ע"ש ד"ה ואי], טו) [ב"ב נ: ע"ש ד"ה ואי], טז) [ב"ב נ: ע"ש ד"ה ואי], יז) [ב"ב נ: ע"ש ד"ה ואי], יח) [ב"ב נ: ע"ש ד"ה ואי], יט) [ב"ב נ: ע"ש ד"ה ואי], כ) [ב"ב נ: ע"ש ד"ה ואי], כא) [ב"ב נ: ע"ש ד"ה ואי], כב) [ב"ב נ: ע"ש ד"ה ואי], כג) [ב"ב נ: ע"ש ד"ה ואי]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה דוגמת השקוה על שהיו הם דומין לה השקוה:

גליון הש"ס

גמ' **ואי"ר מאי קראה שנא'** בשעם בסדום. עיין מו"ק דף יח ע"ב תוס' ד"ה ואפקוניעה:

רב נימים גאון

מעשה בתודוס איש רומי שהנהיג את בני רומי לאכול גדיי' מקולסים בלילי פסחים. גרסינן במסכת פסחים בפ' מקום שנהגו (ד' נג) איבעיא להו תודוס איש רומי גברא רבה הוה או בעלי אגרופים הוה תא שמע את זו דרש תודוס איש רומי כו' שמע מינה גברא רבה הוה שמע מינה ר' יוסי בר אבין אמר מטיל מלאי לכיס של תלמידי חכמים הוה דאמר ר' יוחנן כל המטיל מלאי לכיס של תלמידי חכמים זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנא' (קהלת ז) כי בצל החכמה בצל הכסף ובגמרא דבני מערבא (מו"ק פ"ג ה"א) אמרי מהו תודוס אמר ר' חנינא דהוה משלח פרנסתן דרבנן: **חתכו** חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא ר' אליעזר מטהר וחכמים מטמאין וזהו תנורו של עכנאי ואמר רב יהודה אמר שמואל למה נקרא שמו עכנאי שהקיפוהו דברים כעכנא ושימאוהו. איתה מיפרשא בבבא מציעא בפרק הזהב (דף נט) ומי שלא עיין בה לשם אינה מתפרשת לו מיכן לפי שלא החזכר ממנה כאן אלא כפי הצורך בענין נמנו ובירכוהו בלבד וכלל המעשה כולו לשם פירושו ולפי שהוא קשה ומשתבשין בפירושה ישר בעיני לפרש תורף דבריה בקיצור כפי שלמדתי מדברי אדוננו האי גאון ז"ל החלוקה היתה בין ר' אליעזר והחכמים חבריו בתנור שנעשה חוליות של טיט מתחלתו ואחר כן הניחו אותן החוליות אחת על גבי חברתה עד שנגמר התנור ועמד על מתכונתו וכשהיו מרכיבין החוליות אחת על גבי חברתה היו נותנין חול בנחים סבר ר' אליעזר כי זה התנור הואיל והחול נתון בין כל חוליא וחוליא וכשמבקש אדם לפורקו ולהחזירו חוליות כמו שהיה מתחלה יכול הוא לפי כי חוליות שלו לא נדבקו זו בזו ולא נצמדו זו לזו ולפיכך יהא דינו עכשיו בשעה שהוא מוקם כדין שהיה לחוליות שלו קודם הקמתו ואם נפל באוירו של זה התנור שרץ אינו מטמא ולא יהא דינו כדין התנור שחוליותיו מצומדין ומדובקין זו בזו שאמר בו הכתוב (ויקרא יא) תנור וכירים יותץ והחכמים החולקים עליו לא היה אצלם הפרש בין נתן חול בין החוליות שלו בין לא נתן אלא בין כך ובין כך טמא הוא אצלם כדין שאר כלי חרס שמיטמאין מאוירן והיו דנין כנגד ר' אליעזר על זה הדבר ונשאו ונתנו בה הרבה ורצה ר' אליעזר להביא ראיה לדבריו ולסייעם מדרך שהיא נוהגת כמנהג סימנים וראיות והיא מדמית למעשה מופת ולא קיבלום החכמים ולא נקיימו אצלם לפי שכן דרכו של עולם להתנגד בכיוצא בהן ולפיכך אמרו לו אין מביאין ראיה מאמת המים כלומר כי אין בזה דבר שהוא סותר למנהגו של עולם ומשנה סדרי בראשית כדי שיהא לך לדראיה אלא לעולם אין ההלכה מתקיימת אלא לפי מה שנתברר מן הקבלה של מרובין והיינו דברי חכמים בגמרא דאלו מגלחים דבני מערבא (הלכה א) הזכירו זה המעשה ואמרו כל הלין שבחא ולית הלכתא כר' אליעזר אמר ר' חנינא משנתנה לא נתנה אלא חברים רבים להטות ולית הלר' אליעזר ידע שאחרי רבים להטות לא הקפיד אלא על ידי ששרפו טהרותיו בפניו פירוש עכנה נקבה של נחשים וזה שנחכוונו לדמותן לדברים בעכנה מפני שהקיפו דבריהן עליו בראיות ברורות שאין עליהן פירכא והתקיפו עליו באתקפות מחזורות ששוברין דבריו ולא מצא מהן מנוס בעכנה זו שאם מקפת על שום דבר וסוגרת עליו לא יהיה לו ממנה מפלט ודכוותה התם בבבא קמא בפרק הגחל בתרא (דף קיז) עכנה עכנה (פתחי) [פתח] פיך ויכנס הרב אצל

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ו מהלכות תלמוד תורה הלכה יד טוש"ע יו"ד סימן שלד סעיף מג:

ב מיי' שם והלכה יב טוש"ע יו"ד סימן רמג סעיף ז ובסימן שלד סעיף מז:

יא ג מיי' פ"ג מהלכות סוטה הלכה ו:

יב ד מיי' פ"ו מהלכות ברכות הלכה י"ט [וסיפ"ו מהל' תלמוד תורה הל' יד ועיי' בכ"מ] סמג עשין מז טור ש"ע או"ח סי' קמ סעיף טו:

יג ה מיי' פ"ו מהלכות ת"ת הלכה ד טוש"ע יו"ד סימן שלד סעיף ג:

יד ו מיי' פ"ח מהלכות ממרן ומלה הלכה יא טוש"ע או"ח סימן תעו סעיף ה:

טו ז מיי' פט"ו מהלכות כלים פ"ה הלכה ה:

טז ח מיי' פ"ד מהלכות ק"ש הלכה ד סמג עשין יח טוש"ע או"ח סימן עב סעיף ב טור ש"ע יו"ד סימן שנח סעיף ב:

יז ט מיי' שם הלכה ה סמג שם טוש"ע או"ח סי' עב סעיף ג ויבי"ד סימן שמ"ג סעיף יב):

יח י [רמ"א בהגה' שו"ע יורה סי' שעו סעיף ב]:

יט כ מיי' שם הלכה ו סמג שם טוש"ע שם סעיף ד:

תורה אור השלם

1. וְהַמֵּטִים עֲקַלְקַלּוֹתָם יוֹלִיכֵם יְיָ אֶת פֹּעֲלֵי הָאָוֶן שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל׃

תהלים קכה ה

2. יִשְׂמַח אָבִיךְ וְאִמֶּךָ וְתָגֵל יוֹלַדְתֶּךָ׃ משלי כג כה

3. לוּלֵי יְיָ צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שָׂרִיד כִּמְעָט כְּסְדֹם הָיִינוּ לַעֲמֹרָה דִּמִּינוּ׃ שִׁמְעוּ דְבַר יְיָ קְצִינֵי סְדֹם הַאֲזִינוּ תּוֹרַת אֱלֹהֵינוּ עַם עֲמֹרָה׃

ישעיהו א ט-י

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת.

רבינו חננאל

המספר אחר מטתן של תלמידי חכמים. פי' אחר מטתן, לשון הטייה הוא כלומר נטה מדרך הישרה, וכדתנא דבי רבי ישמעאל אם ראית ת"ח שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום שודאי חזר בו ועשה תשובה לפיכך אסור לספר בזה. ואסיקנא הני מילי בעבירת הגוף אבל בגזלת ממון עד שיחזיר לבעליו. **והמגיס דעתו כלפי מעלה.** פי', שטורח להקב"ה יותר מדאי ועובר הוא ומזלזל בדברי חכמים שאמרו לא נכון לעשות כן, כההוא מעשה דרבא דפרק חסידים מי איכא דמיטרחו קמי שמיא כולי האי, למחר אשכחיה לפורייה דמרשם בסכיני. ועוד אתה הטרחת תאנה להוציא פירות בלא זמנה. **ואמר להם דוגמא השקוה.** ס"א דוכמא, פי' גרים שכמותה השקוה, כלומר שמעיה ואבטליון שבאו מטיפת גרים, הן השקו גיורת להראות שהן חשובין כישראל ונמצאו מזלזלין בכבודן. **[אלמלא תודוס אתה גוזרני עליך נדוי וכו'.** תוספתא: שהיו קורין אותן פסחים, ואמרו לו שהמאכיל לישראל כעין קדשים בחוץ בר נדוי הוא]. **חתכו חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא,** ר' אליעזר מטהר. פי', חתכו לתנור חליות [לרחבו] ונתן חול בין חוליא לחוליא כדי שלא תדבק חוליא עם חברתה ויחלים התנור. ר"א מטהר, כלומר מאחר שהחול בין חוליא לחוליא אינן מדובקות לעולם, ורואין אותן כאלו מפורדות הן